

Ewa Syrek

Początki instytucjonalizacji szkoły naukowej w pedagogicznym ośrodku akademickim Uniwersytetu Śląskiego : (Działalność organizacyjna i naukowa Zakładu a następnie Katedry Pedagogiki Społecznej w latach 1974-2006)

Chowanna 2, 239-253

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Chowanna”	Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego	Katowice 2007	R. L (LXIII)	T. 2 (29)	s. 239–253
------------	--	---------------	-----------------	--------------	------------

**Początki instytucjonalizacji
szkoły naukowej
w pedagogicznym ośrodku akademickim
Uniwersytetu Śląskiego
(Działalność organizacyjna i naukowa Zakładu
a następnie Katedry Pedagogiki Społecznej
w latach 1974–2006)**

Powstanie jakiegokolwiek szkoły naukowej z reguły nie jest wynikiem decyzji z kręgu intencjonalnie sterowanej polityki edukacyjno-naukowej. Zawsze bowiem mamy do czynienia z procesami spontanicznymi, niepowtarzalnymi, historycznie osadzonymi, które wydają się nieodłącznymi elementami rozwoju nauki. Samo pojęcie „szkoła naukowa” nie zawsze jest jednoznacznie interpretowane. Dla mnie osobiście (a mam na myśli określone zdarzenia ściśle związane z powstawaniem naszej szkoły naukowej z zakresu pedagogiki społecznej, włączającej do swego dorobku naukowego, a jednocześnie poszerzającej tradycyjne programy o *stricte* socjologiczne ujęcia procesów socjalizacji i wychowania) obejmuje ono zarówno treści, jakie wnosi działalność akademicko-instytucjonalna szkoły naukowej, jak i liczne refleksje teoretyczne Pana Profesora Andrzeja Radziejewicz-Winnickiego i Jego bliskich współpracowników. Wydaje się, iż należy włączyć do grona szkoły również osoby zatrudnione poza Uniwersyte-tem Śląskim. Są to dokonania natury teoretyczno-koncepcyjnej i organiza-

cyjno-instytucjonalnej. Myślę, że elementem szkoły jest także kształtowanie określonego typu krytycznej postawy intelektualnej towarzyszącej prowadzonym badaniom i analizom naukowym. Ich rezultaty były i są nadal zawarte w wielu pracach zwartych oraz artykułach publikowanych w kraju i za granicą. „O tworzeniu *szkoły naukowej* [...], która pokrywa treść naukową odmienną od tej, jaką wyznaczała tradycja – wspominał Profesor Bogdan Suchodolski. Rozumienie tradycyjne bowiem nawiązywało do działalności pedagogów z okresu międzywojennego, zwłaszcza do Heleny Radlińskiej i Jej szkoły. Koncepcja doc. Winnickiego jest inna, o czym w dalszym ciągu recenzji powiem więcej” (Suchodolski, 1987, s. 1). Przed blisko dwudziestoma laty wybitny humanista, nestor współczesnych nauk o wychowaniu, stwierdzał w dalszej części cytowanej opinii m.in. „[...] charakteryzując naukową działalność doc. Radziewicz-Winnickiego, trzeba położyć nacisk na jego umiejętność tworzenia zespołów podejmujących określone problemy. Seryjne wydawnictwo pt.: *Prace Pedagogiczne i zbiorowe publikacje przed chwilą omawiane*, są owocem pracy zespołowej. Oznacza to, iż pod kierunkiem doc. Winnickiego tworzy się pewnego rodzaju »szkoła« w dziedzinie pedagogiki społecznej” (Suchodolski, 1987, s. 3). Szkoła, której dedykuję niniejszy artykuł, istnieje od dawna niezależnie od tego, czy samo wieloznaczne pojęcie „szkoła naukowa” dzielimy umownie (w ramach przyjętego podziału w literaturze), genetyczne bądź też strukturalne.

Jak twierdzi Profesor Jerzy Szacki, nie zawsze mamy bowiem do czynienia z sytuacją, kiedy rozumienie przynależności do szkoły jest utożsamiane z miejscem uprawiania nauki przez grupę osób, bądź pod przewodnictwem nauczyciela, mistrza, lidera. Chodzi raczej o genezę poglądów naukowych niż o ich treść, o sam sposób myślenia i styl uprawiania nauki. Przynależność do tak rozumianej szkoły nie musi determinować pod każdym względem aktualnego stanowiska naukowego ani też stawać uczonego w opozycji do koleżanek czy kolegów o innej genologii intelektualnej, choć zapewne odmiennność miejsca nauki może sprzyjać pogłębieniu się różnic merytorycznych (zob. Szacki, 1975, s. 6).

Można zatem powiedzieć, iż teza, będąca zarazem pytaniem u kogo ktoś się uczył, jest przekładalna na inne stwierdzenie przybierające postać pytania dopełnienia: czego się nauczył? W tym zatem sensie szkoła naukowa to grupa uczniów (współpracowników) związanych wspólną zależnością od wzorów prezentowanych przez „mistrza”, a także norm i wartości, a więc swoistej etyki naukowej lansowanych przez twórcę/współtwórcę szkoły, z którymi członkowie zespołu w wyniku wzajemnych interakcji, w pełni się utożsamiają zwłaszcza w początkowym okresie współdziałania. W okresie późniejszym pojawiają się z reguły indywidualne i oczekiwane przecież modyfikacje wynikające z sukcesywnego rozwoju

osobowego i naukowego współpracowników. Mniej znacząca, z punktu widzenia dokonywanego wyboru, wydaje się możliwa alternatywa czy nacisk w sferze identyfikacji; położony zostaje bowiem na osobę lidera czy też przeniesiony zostaje wyłącznie na preferowane przez niego wartości, lansowany tryb działania, wzorce postępowania, np. badawczego itp. (Szacki, 1975, s. 8–9). Zagadnienie efektywności szkoły naukowej ma również wiele aspektów. Szkoła naukowa realizuje *de facto* założone funkcje społeczne, kształci, wychowuje, selekcjonuje, kompensuje, integruje reprezentantów danej dyscypliny naukowej (por. Niezgoda, 2002, s. 163; Syrek, 1995, s. 33–35).

Termin „instytucjonalizacja”, którym się posłużyłam na wstępie artykułu, pojawia się w literaturze socjologicznej w kilku znaczeniach (zob. Mucha, 1998, s. 322–327). Najczęściej jednak rozumiany jest jako proces (sytuacja) pojawiania się pewnych istotnych (często znaczących) faktów społecznych (np. książki, czasopisma o edycji relatywnie ciągłej i trwałej, akademickie jednostki organizacyjne: katedry, zakłady, instytuty, stowarzyszenia, fundacje itp.), które zapewniły danej dyscyplinie (subdyscyplinie) naukowej trwałe – jak się wydaje – miejsce i odróżniły ją od innych nauk społecznych (Halliday, Janowitz, eds., 1992; podaje za: Mucha, 1998, s. 322).

Instytucjonalizacja oznacza przede wszystkim proces (a nie, jak stwierdza Nina Kraško, jakiekolwiek wydarzenie jednostkowe) przekształcania spontanicznej działalności jednostek w działalność nastawioną na realizację pewnych celów, przez wyraźnie wyodrębnioną grupę osób (por. Kraško, 1996, s. 11). Wielu autorów podkreśla samą wagę procesu instytucjonalizacji. Na przykład zdaniem Josepha Ben-Davida, instytucjonalizacja wywołuje w danym środowisku uznanie pewnego typu działalności za odrębną, uprawianą intencjonalnie z myślą o niej samej (Ben-David, 1971, s. 75).

W roku 2006 przypada 30. rocznica powstania Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego, a zarazem 25. rocznica powstania Katedry Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego, kierowanej od chwili powstania do dnia dzisiejszego przez Pana Profesora Andrzeja Radziewicz-Winnickiego. Obie rocznice – jak sądzę – stanowią wyjątkową okazję do przedstawienia chociażby w zarysie walorów społecznych twórczości naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej akademickiego ośrodka pedagogów społecznych Uniwersytetu Śląskiego. Upływ czasu pozwala zarazem na wycinkowy obraz zrealizowanych i niezrealizowanych zamierzeń sporego zespołu nauczycieli akademickich (blisko 30 osób do 2003 roku, a obecnie wskutek reorganizacji grupy 24 pedagogów społecznych) – oczekiwań i nadziei, ale także wrastania naszej jednostki uczelnianej w kulturową i organizacyjną jedność nauki polskiej, stanowienia europejskiej tożsamo-

ści uniwersyteckiej. Z obowiązku poszerzam te informacje o istotne dane wiążące się z pomyślną instytucjonalizacją zarówno samej pedagogiki społecznej, jak i szkoły naukowej w Alma Mater Silesiensis, począwszy od połowy lat 70. ubiegłego stulecia (S y r e k, R o t e r, oprac., 2005, s. 58).

* * *

W okresie ostatnich 30 lat nastąpiło wiele zmian organizacyjno-naukowych w Uniwersytecie Śląskim na poszczególnych wydziałach w tym również na Wydziale Pedagogiki i Psychologii, o czym szczegółowo wspomina prof. zw. dr hab. Stanisław Juszczyk w swoim artykule, zamieszczonym w niniejszym tomie „Chowanny”. Zanim jednak powstała nasza (wówczas nowa) jednostka organizacyjna, to warto przypomnieć, iż w roku akademickim 1974/1975 (jeszcze w obrębie Wydziału Nauk Społecznych) w wyniku podziału dotychczasowego Instytutu **Pedagogiki i Psychologii**, powołano **Instytut Pedagogiki**. W obrębie Instytutu, poza innymi zakładami, funkcjonowały: **Zakład Pedagogiki Pracy** kierowany przez doc. dr. hab. J. Poplucza oraz **Zakład Pedagogiki Społecznej** – kierowany przez doc. dr. H. Gąsiora. W **Zakładzie Pedagogiki Pracy** powstała **Pracownia Organizacji Środowiska Wychowawczego w Przemysle**, którą kierował wówczas dr A. Radziejewicz-Winnicki. Za interesowania naukowo-badawcze zespołu skupiały się przede wszystkim na analizie systemu wychowawczego w zakładzie pracy i traktowaniu przedsiębiorstwa jako środowiska wychowawczego. Znalazło to swój wyraz w publikacjach zwartych m.in. autorstwa A. Radziejewicz-Winnickiego: *Pedagogiczne i socjologiczne problemy płynności załogi w zakładzie przemysłowym* (1978), *Pedagog i pedagogika w przemyśle* (1978), *Identyfikacja z zawodem, grupą roboczą i zakładem pracy. Studium pedagogiczno-społeczne* (1979), *Pedagog w przemysłowym zakładzie pracy* (1983); J. Rzeźniczek: *Pedagogiczne czynniki integrowania zespołów pracowniczych* (1981); J. Łaskawskiej-Grudzień: *Wychowawcza rola kursów zawodowych* (1981) i w wielu artykułach. W roku akademickim 1979/1980 dotychczasowy kierownik Pracowni, wskutek rezygnacji poprzednika, dr hab. A. Radziejewicz-Winnicki objął kierownictwo Zakładu Pedagogiki Pracy.

W **Zakładzie Pedagogiki Społecznej**, którym kierował doc. dr H. Gąsior, rozwijano wielokierunkowe badania dotyczące m.in. problemów pedagogiki opiekuńczej, poznawania środowisk wychowawczych, kształcenia i wychowania w regionie uprzemysłowionym oraz problemów wychowania w organizacjach młodzieżowych. Zespół Zakładu Pedagogiki Społecznej opublikował wiele interesujących prac monograficznych, np. *Wychowanie pozaszkolne a kultura czasu wolnego uczniów* (1973), *Kształcenie monograficznych* m.in: H. Gąsior: *Wychowanie pozaszkolne a kultura*

czasu wolnego uczniów (1973), *Kształcenie kadr dla potrzeb szkolnictwa specjalnego* (1981), Red. H. Gąsior: *Wychowanie społeczno-moralne młodzieży* (1982); H. Pielka: *Rodzina alkoholika jako środowisko wychowawcze w ośrodkach miejskich* (1978); J. Pielkova: *Rodzina samotnej matki jako środowisko wychowawcze* (1983); D. Maszczyk: *Młodzież a szkoła równoległa* (1983); M. Pionk: *Determinanty skutecznego wychowania w organizacji młodzieżowej* (1979); F. Bocian: *W kręgu przyjaźni* (1982) oraz dziesiątki artykułów opublikowanych w naukowych periodykach.

W 1981 roku z dniem 1 września została utworzona **Katedra Pedagogiki Społecznej**, której trzon stanowili pracownicy naukowo-dydaktyczni Zakładu Pedagogiki Pracy oraz Zakładu Pedagogiki Społecznej. Kierowanie Katedrą powierzono wówczas doc. dr. hab. A. Radziewicz-Winnickiemu – socjologowi, pedagogowi o rozległych i inspirujących cały zespół naukowych zainteresowaniach. Ze względu na różnokierunkowe zainteresowania badawcze pracowników naukowych Katedry powołano trzy pracownice: **Planowania Intencjonalnych Środowisk Wychowawczych i Socjologii Wychowania, Patologii Społecznej i Resocjalizacji, Badań nad Młodzieżą i Pedagogiki Pracy**, którą w roku akademickim 1996/1997 przemianowano na **Pracownię Pedagogiki Społecznej i Opiekuńczej**. Poszczególne zespoły prowadzą badania, rozszerzając zakres zainteresowań, wychodząc poza obszar dotychczasowych, klasycznych problemów-zagadnień pedagogiki społecznej, uwzględniają bowiem dokonujące się przeobrażenia społeczno-ekonomiczne w Polsce. Powstaje wiele opracowań naukowych nie tylko indywidualnych, ale także zbiorowych wskazujących rozległe spektrum aktywności naukowo-badawczej całego wówczas 27-osobowego zespołu Katedry Pedagogiki Społecznej. Należy wskazać następujące opracowania: A. Radziewicz-Winnickiego *W poszukiwaniu Homo-Oeconomicus. Szkice polemiczne o wychowaniu* (1989), *Modernizacja zagubionych obszarów rodzimej edukacji* (1995), *Szkice socjopedagogiczne*; E. Syrek: *Aspiracje życiowe młodzieży niedostosowanej społecznie* (1986), *Wychowanie jako przedmiot analiz pedagogiki społecznej i socjologii wychowania* (1987); K. Balińskiej: *Wpływ środowiska rodzinnego na przestępczość nieletnich* (1986), A. Stankowskiego: *Elementy terapii pedagogicznej w pracy nauczyciela wychowawcy* (1986), *Narkomania – narkotyki – narkomani* (1988), *Negatywizm szkolny* (1991); W. Jasińskiego: *Od konieczności do podmiotowości* (1993), *Aby wychowanie mogło służyć rozwojowi* (1994), a także A. Radziewicz-Winnickiego (red.): *Pedagogica Societatis. Przedmiot, zadania a współczesność* (1985), *Pedagogika a socjologia wychowania. Szkice socjopedagogiczne. Pedagogika społeczna w perspektywie przemian gospodarczych* (1987); H. Gąsiora (red.): *Wybrane zagadnienia z metodyki wychowania resocjalizującego* (1981), *Model kształcenia kadr dla potrzeb kształcenia*

specjalnego – pedagogiki resocjalizacyjnej (1983), *Nauczanie społecznie niedostosowanych* (1992); K. Kucypera, J. Kamińskiej-Reyman (red.): *Między rezygnacją a wyzwaniem* (1994); E. Syrek (red.): *Współczesne zagrożenia w małych strukturach społecznych. (Szkice badawcze z pedagogiki społecznej)* (1993). Warto podkreślić, że opublikowane zostały także prace w języku angielskim, np. A. Radziewicz-Winnicki: *Methodological Solutions in Pedagogical Research on Identification Processes* (1984), *Essays in Social Pedagogy* (1988). Na podkreślenie również zasługuje fakt opublikowania pracy zbiorowej o charakterze podręcznika, przygotowanej pod naukową redakcją A. Radziewicz-Winnickiego pt. *Pedagogika społeczna u schyłku XX wieku – zagadnienia wybrane* (1992). W przygotowaniu tej książki, jak i w jej finansowaniu wziął udział cały zespół Katedry Pedagogiki Społecznej. W pracy tej podejmowano problemy dotyczące historii i stanu obecnego pedagogiki społecznej w Polsce, rozwoju przestrzennego, ekonomicznego, ruchliwości ludności w aspekcie procesu wykolejenia młodzieży i osób dorosłych, rozwoju życia gospodarczego na tle rozwoju nauk pedagogicznych, integracji i procesów społecznych, identyfikacji w relacji do wychowania, problemy procesów wychowawczych w obrębie wybranych pozaszkolnych elementów struktury społecznej, społecznych problemów egalitaryzmu, zagadnienia społecznego uczestnictwa w kulturze, opieki, polityki społecznej, ochrony bytu poszczególnych jednostek i grup jako integralnej części zagadnień współczesnej pedagogiki społecznej. Widać więc wyraźnie, że śląska pedagogika społeczna na obszarze Górnego Śląska, tworzona pod naukowym kierunkiem Pana Profesora A. Radziewicz-Winnickiego, odbiega od tradycyjnych schematów i podejmuje problemy współcześnie zmieniającej się rzeczywistości społecznej w Polsce. W 1995 roku powstała kolejna praca zbiorowa pod redakcją Pana Profesora A. Radziewicz-Winnickiego: *Problemy i tendencje rozwojowe we współczesnej pedagogice społecznej w Polsce*, wzbogacona została o badania i analizy nowych problemów oraz zjawisk współczesności, wobec których pedagog społeczny nie może być obojętny. *Współcześni socjologowie o wychowaniu – zarys wybranych koncepcji* (1993) to kolejna praca zbiorowa przygotowana pod naukową redakcją Profesora, która jest zbiorem wielu ważnych, odkrywczych koncepcji nie tylko polskich socjologów, podejmujących problemy wychowania. Konsekwentnie publikowane są artykuły i prace zwarte w języku angielskim – A. Radziewicz-Winnicki: *Modernization and Democratization of Extramural Areas: the Case of Poland* (1994), oraz pod redakcją Profesora: *Teacher Strategies; A. Review and Critique of Chosen Conceptions* (1991) oraz E. Górnikowskiej-Zwolak, A. Radziewicz-Winnickiego: *Educational and Social Transformation in Poland and other Post-Communist Countries* (1992). Procesom zmiany społecznej w Polsce poświęcony został kwartal-

nik wydawany w Stanach Zjednoczonych „Journal of Thought” zawierający 14 artykułów autorstwa pracowników Katedry Pedagogiki Społecznej (Vol. 27, No. 3–4, Fall and Winter 1992, 167 s.), w którym gościnnie funkcję redaktora naukowego tomu (Quest Editor in Chief) powierzono właśnie Profesorowi Andrzejowi Radziejewicz-Winnickiemu.

W roku 1998 podjęto w Katedrze Pedagogiki Społecznej temat badawczy – „Integratywna strategia kształtowania lokalnych środowisk wychowawczych w zakresie profilaktyki i kompensacji”. Pracownicy naukowi Katedry w 1998 roku opublikowali 5 kolejnych prac zwartych, w tym 2 w języku angielskim – E. Jarosz: *Przemoc wobec dzieci. Reakcje środowisk szkolnych* (1998); A. Nowak: *Zarys postępowania z nieletnimi dla pedagogów* (1998, drugie wydanie 1999); M. Wójcik: *Kształtowanie się polskiej pedagogiki rodzinnej w latach 1918–1939* (1998); wydana została książka A. Radziejewicz-Winnickiego w Niemczech – *Tradition and Reality in Educational Ethnography of Post-Communist Poland. Essays in Sociology of Education and Social Pedagogy* (1998); pod redakcją D. Marzec, A. Radziejewicz-Winnickiego: *Educational Democratization in Poland: Tradition and Post-Communist Transformation* (1998) oraz 57 artykułów w periodykach naukowych. Warto także wspomnieć, iż 4 pracowników Katedry Pedagogiki Społecznej (dr A. Nowak, mgr A. Roter, mgr D. Dziuba, mgr A. Czerkawski) przygotowało opracowania na temat: *Dostosowanie kształcenia zintegrowanego do wymogów Unii Europejskiej, Dostosowanie systemu opieki do wymogów Unii Europejskiej, Analiza i propozycje zmian uregulowań prawnych dla funkcjonowania kształcenia specjalnego w woj. katowickim* w ramach udziału w realizacji grantu KBN na temat „Modernizacja systemu oświaty do wymogów Unii Europejskiej”. Warto dodać, iż w 1998 roku stopień doktora uzyskało 3 pracowników Katedry, a habilitację zatwierdzono 1 osobie (E. Syrek). W latach 1998–2002 Pana Profesora A. Radziejewicz-Winnickiego powołano do Komisji ds. Nadawania Stopni i Tytułów Naukowych Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w Słowacji. W roku 1999 w Katedrze Pedagogiki Społecznej kontynuowano podjęty rok wcześniej temat badawczy, poszerzając go o dalsze kierunki badań dotyczące przede wszystkim: współczesnych mechanizmów zurbanizowanego społeczeństwa w aspekcie roli i zadań pedagogiki społecznej. Realizowano także szereg szczegółowych tematów, tj. m.in. socjalizacja a dominujące style życia, szkoła jako system społeczny, socjalizacja w warunkach mechanizmów wolnorynkowych, instytucjonalne reakcje wobec sieroctwa społecznego, działanie społeczne w koncepcjach współczesnych pedagogów społecznych, planowanie oświaty w warunkach mechanizmów rynkowych, zjawiska patologiczne w regionie przemysłowym, sytuacja zdrowotna dzieci i młodzieży oraz środowiskowe aspekty nierówności w stanie zdrowia i inne, czego efektem były kolejne

publikacje – A. Radziewicz-Winnicki: *Modernizacja niedostrzeganych obszarów rodzimej edukacji* (1999); A. Nowak: *Wybrane edukacyjne i prawne aspekty niepełnosprawności* (1999) oraz dwie prace zbiorowe – E. Górnikowska-Zwolak, A. Radziewicz-Winnicki, A. Czerkawski: *Pedagogika społeczna w Polsce – między stagnacją a zaangażowaniem* (1999); B. Kossek-Nita, D. Raś: *Resocjalizacja, diagnoza, wychowanie* (1999). W roku 1999 pracownicy Katedry opublikowali 66 artykułów, w tym 14 w periodykach zagranicznych. W roku 1999 stopień doktora uzyskały następne 3 osoby, a kolejne 3 – w roku 2000. W okresie od 1998–2003 10 pracowników naukowych Katedry uzyskało stopień doktora; podejmowano tematy badawcze związane z pedagogiką społeczną. Zdecydowana większość prowadzonych badań dotyczyła regionu Górnego Śląska i Zagłębia.

Na historię działalności naszej Katedry składały się chwile radości i oczekiwań sukcesów, a także wiele powodów do dumy. Był to nade wszystko awans naukowy lidera zespołu i jego współpracowników. W poddanym skromnej prezentacji okresie tytuły profesorskie uzyskali: Andrzej Radziewicz-Winnicki (1989; 1994 – tytuł profesora zwyczajnego), Adam Stankowski (2003), a stopnie doktorów habilitowanych najbliżsi współpracownicy Profesora: Ewa Syrek (1997), Adam Stankowski (1998) i Anna Nowak (2003). W tym samym okresie ponad 30 pracowników Katedry (zarówno byłych, jak i aktualnie zatrudnionych) uzyskało stopień doktora nauk humanistycznych. Kilka osób przeszło na emeryturę lub zmieniło miejsce zatrudnienia. Były także momenty bardzo smutne, przykre dla całego naszego zespołu (szkoły). W roku 1990 zmarła w wieku 44 lat doc. dr hab. Danuta Maszczyk, a w kilka lat później dr Władysław Jasiński.

W roku 2000 odnotowujemy dalszy intensywny rozwój naukowy pracowników Katedry Pedagogiki Społecznej i poszerzanie się obszaru zainteresowań badawczych. Pracownicy naukowcy opublikowali 12 prac zwartych w tym 5 monografii autorskich – M. Kowalska-Kantyka: *Sytuacja dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w okresie transformacji ustrojowej* (2000), E. Wysocka: *Młodzież a religia. Społeczny wymiar religijności młodzieży* (2000), *Religijność a tolerancja. Obszary zależności* (2000); E. Górnikowska-Zwolak (przy współpracy A. Tabor): *Szkic do portretu Ślązaczki. Refleksja feministyczna* (2000, 2005); E. Syrek: *Zdrowie w aspekcie pedagogiki społecznej* (2000) oraz 44 artykuły. W następnym roku pracownicy Katedry opublikowali kolejnych 11 prac zwartych, w tym 7 autorskich: D. Dramska: *Profesjonalna tożsamość logopedów w Polsce w świetle prowadzonych badań* (2001), *Proces instytucjonalizacji zawodu logopedy w Polsce. Zarys problemu* (2001), E. Jarosz: *Wybrane obszary diagnozowania pedagogicznego* (2001, II wydanie w roku 2002, III wydanie w 2003 roku), *Dom który krzywdzi* (2001); U. Kamińska: *Zranione dzieciństwo. Wychowanie w domu dziecka mówią* (2001); A. Radziewicz-Winnicki: *Oblicza*

zmieniającej się współczesności – szkice z pedagogiki społecznej, etnografii edukacyjnej i socjologii transformacji (2001); A. Radziejewicz-Winnicki, E. Górnikowska-Zwolak: *Podręczny słownik z zakresu terminów nauk o wychowaniu: angielsko-niemiecko-polski* (2001); E. Syrek (red.): *Jakość życia w chorobie. Społeczno-pedagogiczne studium indywidualnych przypadków*, oraz 51 artykułów. W roku 2002 pracownicy naukowo-dydaktyczni opublikowali 11 prac zwartych (w tym jedna opublikowana w Słowacji: A. Stankowski, N. Stankowska: *Wybrane problemy patologii społecznej. Szkice pedagogiczne – 2002*), A. Nowak: *Bezrobocie wśród niepełnosprawnych* (2002); A. Nowak, E. Wysocka: *Problemy i zagrożenia we współczesnym świecie. Elementy patologii społecznej i kryminologii* (2002); A. Stankowski: *Środowiskowe determinanty niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży* (2002); U. Kamińska: *Zarys metodyki pracy opiekuńczo-wychowawczej w rodzinnych i instytucjonalnych formach wychowania* (2002); T. Wilk: *Możliwości zaspokojenia potrzeb edukacyjnych młodzieży w warunkach zmiany społecznej* (2002); A. Radziejewicz-Winnicki, E. Bielska (red.): *Edukacja a życie codzienne*. T. 1–2 (2002); E. Syrek (red.): „Chowanna” T. 1 (18) – 2002, oraz 63 artykuły. W roku 2003 zatwierdzenie habilitacji otrzymali dr A. Nowak i dr A. Stankowski (Słowacja), E. Bielska uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych; opublikowano kolejne prace zwarte: A. Czerkawski: *Szkolnictwo zawodowe a rynek pracy województwa katowickiego w latach dziewięćdziesiątych* (2003); T. Wilk: *Edukacja, wartości i style życia reprezentowane przez współczesną młodzież w Polsce w odmiennych regionach gospodarczych* (2003). W roku 2004, po uzyskaniu tytułu profesorskiego na Słowacji prof. dr hab. A. Stankowski utworzył Katedrę Pedagogiki Specjalnej, pozyskując do współpracy kilka osób z Katedry Pedagogiki Społecznej¹. Trzeba przypomnieć, iż w roku 2003, okresie poprzedzającym zmianę struktury w obrębie naszej Katedry na ogólną ilość 28 nauczycieli akademickich zatrudnionych było aż 6 samodzielnych pracowników naukowych, a mianowicie: prof. zw. dr hab. Andrzej Radziejewicz-Winnicki, prof. dr hab. Tadeusz Pilch², prof. dr hab. Adam Stankowski, prof. zw. dr hab. Štefan Vašek, prof. UŠ dr hab. Ewa Syrek oraz dr hab. Anna Nowak.

¹ W Katedrze Pedagogiki Specjalnej znaleźli się profesorowie: Adam Stankowski, Štefan Vašek oraz doktorzy: Dariusz Dziuba, Małgorzata Kowalska-Kantyka, Aleksander Mańka. Zmniejszył się tym samym stan liczbowy nauczycieli akademickich Katedry Pedagogiki Społecznej.

² W niniejszym artykule nie przytoczono licznych publikacji książkowych i artykułów wybitnych profesorów (T. Pilcha i S. Vašeka), dla których praca i działalność naukowa realizowana w Katedrze Pedagogiki Społecznej UŚL wiązała się z drugim miejscem zatrudnienia. Dla prof. T. Pilcha pierwszym pozostaje Uniwersytet Warszawski a dla prof. S. Vašeka – Uniwersytet im. J.A. Komeńskiego w Bratysławie.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż od 1997 roku ukazuje się ogólnopolski recenzowany kwartalnik „Auxilium Sociale – Wsparcie Społeczne” (lista „B” KBN), którego redaktorem naczelnym jest Profesor A. Radziewicz-Winnicki, a większość zespołu edytorskiego stanowią pracownicy Katedry Pedagogiki Społecznej.

Istotne znaczenie dla kształtowania się naszej szkoły naukowej i utrwalania się jej pozycji instytucjonalnej była właśnie edycja 35 tomów tego cieszącego się ogromnym zainteresowaniem w kraju, a także w Czechach i na Słowacji periodyku naukowego, który do końca 2005 roku ukazywał się w wysokim nakładzie – 1600 egzemplarzy³. Bez tego wydawniczego zaplecza trudno byłoby wyobrazić sobie pomyślną instytucjonalizację naszej szkoły naukowej.

W obrębie **Katedry Pedagogiki Społecznej** funkcjonuje kilka **Zakładów** (do 2005 roku pracownie): **Polityki Oświatowej i Socjologii Wychowania** (kierownik – prof. zw. dr hab. A. Radziewicz-Winnicki), **Resocjalizacji i Patologii Społecznej** (kierownik – prof. UŚ dr hab. A. Nowak), **Pedagogiki Socjalnej i Opiekuńczej** (kierownik – dr E. Wysocka), **Pedagogiki Zdrowia** (kierownik – prof. UŚ dr hab. E. Syrek). Podział Katedry na zakłady umożliwia realizację wielokierunkowych badań naukowych zgodnie z zainteresowaniami zespołu Katedry. Aktualnie realizowanych jest kilkanaście tematów badawczych, zawierających się w ogólnym temacie badawczym Katedry Pedagogiki Społecznej, tj. Współczesne mechanizmy rozwoju społeczeństwa zurbanizowanego a rola i zadania pedagogiki społecznej; Modernizacja pozaszkolnych lokalnych środowisk wychowawczych; Integratywna strategia kształtowania lokalnych środowisk wychowawczych w zakresie profilaktyki i kompensacji w okresie zmiany społecznej. W ramach tematu globalnego i wyodrębnionych subtematów zakończono bądź są kontynuowane następujące przedsięwzięcia badawcze: społeczne i edukacyjne problemy występujące w postkomunistycznej Polsce – wybrane zagadnienia w perspektywie akcesji kraju do Unii Europejskiej, determinizm a ryzyko transformacyjne nowego ładu społeczno-edukacyjnego, edukacja a życie codzienne; bezrobocie w środowisku osób niepełnosprawnych; diagnozo-

³ Po czasowym zawieszeniu przez wydawcę (Śląsk) edycji kwartalnika w marcu 2006 roku podjęto staranie – z inicjatywy Kierownika Katedry – o powołanie (z początkiem 2007 roku) nowego periodyku naukowego o zbliżonym profilu, który byłby w pewnym sensie kontynuacją dotychczas ukazującego się czasopisma. Będzie to periodyk, wydawany przez dwie niepubliczne szkoły wyższe, tj. Wyższą Szkołę Pedagogiczną TWP w Warszawie (Wydział Nauk Społeczno-Pedagogicznych w Katowicach) oraz Śląską Wyższą Szkołę Zarządzania im. gen. J. Ziętka w Katowicach. Funkcję redaktor naczelnej „Auxilium Sociale Novum” przejmie prof. E. Syrek, natomiast prof. A. Radziewicz-Winnickiemu przypadnie funkcja przewodniczącego Rady Wydawniczej.

wanie środowisk wychowawczych w warunkach zmiany społecznej; instytucjonalizacja pedagogiki zdrowia; społeczno-środowiskowe uwarunkowania zdrowia i choroby; stan zdrowia dzieci i młodzieży w świetle wybranych mierników; status kobiet reprezentantek wybranych środowisk wychowawczych w Polsce XXI wieku; przemiany społeczne a zaspokajanie aspiracji i oczekiwań edukacyjnych młodzieży licealnej; problematyka systemu edukacji dla osób niepełnosprawnych w Polsce; rozpowszechnianie się liberalizmu we współczesnej Europie, edukacji międzykulturowej postrzeganej przez pryzmat społecznych uwarunkowań różnic językowych; przepisy prawne regulujące kwestie rehabilitacji jako świadczenia z ubezpieczenia społecznego.

W roku 2004 ukazała się, wydana przez Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, praca Profesora A. Radziewicz-Winnickiego pt. *Spoleczeństwo w trakcie zmiany. Rozważania z zakresu pedagogiki społecznej i socjologii transformacji* oraz książka pt. *Ryzyko transformacyjne nowego ładu społeczno-edukacyjnego (wypisy wybranych tekstów z pedagogiki społecznej, socjologii wychowania oraz socjologii transformacji z lat 1989–2003)* przygotowana przez A. Radziewicz-Winnickiego i A. Roterę. W roku 2004 pracownicy Katedry Pedagogiki Społecznej opublikowali łącznie 9 monografii oraz 56 artykułów w znaczących czasopismach naukowych, opracowali ponad 40 haseł do *Encyklopedii pedagogicznej XXI wieku* pod redakcją T. Pilcha (Warszawa), uczestniczyli w 40 konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych, wygłaszając 70 referatów. Warto również podkreślić, iż Professor A. Radziewicz-Winnicki, jako przewodniczący Zespołu Pedagogiki Społecznej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, wraz z grupą współpracowników (w większości nauczycieli akademickich naszej Katedry) zorganizował bądź współorganizował – zaledwie w ciągu jednego roku – 3 ogólnopolskie konferencje – spotkania naukowe pedagogów społecznych (Ustroń-Jaszowiec, 8–9 listopada 2004; Warszawa, 15 lutego 2005⁴; Rawicz, 5–6 kwietnia 2005). Był też organizatorem i moderatorem Panelu III opatrzonego roboczym tytułem „Jak kształtować relacje szkoły i środowiska?” podczas Międzynarodowego Kongresu Edukacyjnego ZNP – Warszawa, 2–3 czerwca 2005.

Kolejną konferencję naukową z udziałem gości zagranicznych (ponownie pod egidą Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim, Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im. gen. J. Ziętka w Katowicach i oczywiście naszej Katedry) zorganizował Professor A. Radziewicz-Winnicki w Gorzowie Wielko-

⁴ *De facto* we wspomnianej konferencji Professor współprzewodniczył obradom oraz wygłosił referat. Ciężar organizacyjny ponosił prof. dr hab. Mikołaj Winiarski oraz Wiesław Theiss.

polskim w dniach 25–26 kwietnia 2006 roku. Tematyka konferencji skupiała się wokół problematyki „Pedagogika społeczna w Polsce po 1989 roku (przemiany w nauce, obecność międzynarodowa, kręgi tematyczne prac badawczych)”⁵. W konferencji wzięli udział niemal wszyscy samodzielni pracownicy naukowcy reprezentujący pedagogikę społeczną z poszczególnych ośrodków akademickich w Polsce. Konferencja o charakterze wyjątkowo integracyjnym uwidoczniała zarazem elementy jednoczące jak i różnicujące różnych autorów spośród wielu reprezentantów nauk o wychowaniu, których można zaliczyć do grona śląskiej szkoły pedagogiki społecznej.

W 2005 roku i 2006 roku ukazały się drukiem dwie kolejne prace (jako wyróżnione doktoraty) K. Borzuckiej-Sitkiewicz: *Kształtowanie zachowań zdrowotnych w procesie socjalizacji a styl życia młodzieży (w regionie górnośląskim)* oraz A. Roter: *Proces socjalizacji dzieci w warunkach ubóstwa społecznego*, a także szereg innych prac zwartych E. Bielskiej: *Ponowoczesne konteksty liberalizmu a preferencje młodzieży akademickiej wobec wybranych aspektów stylów życia*; A. Nowak: *Zarys prawa dla pedagogów społecznych*; A. Nowak (red.): *Wybrane społeczno-socjalne aspekty marginalizacji*; A. Nowak (red.): *Resocjalizacja młodzieży niedostosowanej społecznie-wybrane konteksty*. „Chowanna” 2006, nr 2; L. Wiczorka: *Przestępczość i demoralizacja nieletnich w Polsce w okresie transformacji ustrojowej*; D. Raś: *O poprawie winowajców w więzieniach i zakładach dla nieletnich*; T. Wilk: *Bukowno. Między Małopolską a Górnym Śląskiem*; E. Bielskiej, A. Radziejewicz-Winnickiego, A. Roter (red.): *Social and Educational Problems in Poland. Essays and Chosen Conceptions at the Background of the EU Accession*; K. Borzuckiej-Sitkiewicz: *Promocja zdrowia i edukacja zdrowotna. Przewodnik dla edukatorów zdrowia*; E. Jarosz, E. Wysockiej: *Diagnostyka psychopedagogiczna. Podstawowe problemy i rozwiązania*.

W roku 2005 ukazała się także praca poświęcona Profesorowi A. Radziejewicz-Winnickiemu z okazji 60. rocznicy urodzin pt. *Andrzej Radziejewicz-Winnicki. Twórczość naukowa, bibliografia prac, działalność badawcza, praca dydaktyczna w latach 1970–2005* (oprac. E. Syrek, A. Roter). Sięgając do tego opracowania, czytelnik dokładnie zapozna się nie tylko z biografią Profesora, ale także z obszarem aktywności naukowej, promocyjnej, opiniodawczo-eksperckiej – Profesor był recenzentem ponad 100

⁵ Warto wspomnieć, iż pod takim samym tytułem ukaże się wkrótce drukiem obszerna praca zbiorowa będąca nie tylko pokłosiem konferencji, ale także posiadająca walor informacyjno-podręcznikowy i przygotowana do druku przez Barbarę Kromolicą oraz Andrzeja Radziejewicz-Winnickiego, Monikę Noszczyk-Bernasiewicz. Książka ukaże się nakładem Wydawnictwa Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im. gen. J. Ziętka w Katowicach.

prac doktorskich, sporządził 28 recenzji w przewodach ubiegania się o tytuł profesora i 13 recenzji w przewodach habilitacyjnych. Ponadto przygotował 3 recenzje związane z nadaniem doktoratu *honoris causa* (prof. E. Trempała, prof. T. Lewowicki, prof. T. Nowacki) jest także laudatorem w procedurze nadania doktoratu *honoris causa* prof. W. Okoniowi.

Warto dodać, iż Profesor A. Radziewicz-Winnicki od roku 2005 jest członkiem Vedeckiej Rady Uniwersytetu Ostrawskiego w Ostrawie (Czechy), a od 2006 roku jest członkiem Rady Naukowej Gdańskiego Wydawnictwa Psychologicznego oraz członkiem Komisji ds. Odbioru Grantów Badawczych z zakresu pedagogiki społecznej Uniwersytetu im. J.A. Komeńskiego w Bratysławie (Słowacja).

Szczególny rozdział w historii Katedry Pedagogiki Społecznej stanowi fakt, godny odnotowania, iż na zaproszenie naszej Katedry, w ciągu 25 lat, przebywało na terenie naszej Uczelni, w charakterze *Visiting Professors* (w ramach naukowych pobytów krótkoterminowych) aż 78 reprezentantów zagranicznych, akademickich ośrodków naukowych reprezentujących Belgię, Czechy, Finlandię, Francję, Grecję, Litwę, RFN, Rosję, Szwecję, USA, Węgry i Wielką Brytanię. Szczególnie często zapraszano gości zagranicznych na początku lat 90. Przykładowo w roku 1990 wykłady wygłaszali profesorowie: Rudolf Pettinger, Rudolf Mayer (Deutsches Jugendinstitut – Monachium); Witold Tulasiewicz (Cambridge University); Andreu Convey (University of Leeds); Panos Xochelis, Zoi Popadopoulou (Uniwersytet w Salonikach); Elvira Giedraitene (Uniwersytet w Kłajpedzie); Wolfgang Mitter (Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung – Frankfurt am Main). Wizyty te świadczą o mobilności naszej Katedry poszukującej stale nowych inspiracji i wzorców do kształtowania się nowoczesnej wyższej uczelni. W minionym okresie wielu doktorów odbyło krótkoterminowe staże zagraniczne dzięki inicjatywie Profesora A. Radziewicz-Winnickiego.

Zawsze staraliśmy się tworzyć zręby pedagogiki społecznej i socjologii wychowania, odpowiadające wyzwaniom naszego czasu, także kompensowaniem bieżących potrzeb, nawet w chwilach dramatycznych dla naszego narodu czy naszego środowiska. Niezapomnianym faktem pozostaje uruchomienie przez Naszego Profesora – w styczniu 1982 roku, z chwilą nadejścia mrocznego stanu wojennego, konwersatorium naukowego prowadzonego w języku angielskim w naszej Katedrze; mogli w nim uczestniczyć wszyscy nauczyciele akademicy naszego Wydziału, zgłaszający akces do aktywnego uczestnictwa. Spotkania odbywały się jeden raz w miesiącu przez okres dwóch lat (do połowy 1984 roku). Uczestniczyło w nim regularnie 30 osób, w tym kilka osób reprezentujących inne – aczkolwiek również humanistyczne – dyscypliny naukowe. Dla wielu z nas były to oczekiwane chwile normalności, nadziei i wiary w potęgę

świata nauki i niezachwianą pozycję przeszłej, aktualnej i przyszłej tożsamości uniwersyteckiej wspólnoty. Po zmianie społecznej w Polsce i wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej mamy możliwość współpracy z wieloma zagranicznymi ośrodkami naukowo-badawczymi poprzez uczestnictwo w wielu międzynarodowych projektach badawczych. Aktualnie pracownicy Katedry Pedagogiki Społecznej biorą udział w następujących międzynarodowych projektach badawczych: *The New European Dimension in Teacher Education in Poland; Additive/Alternative Energy Sources in Europe, Social Responsibility; Current Trends Issues in European Education System; Qualihead; Educational and Social Transformation in Most Advanced in Market Economy Countries; Local, Regional, National and European Identities.*

Przez okres 25 lat działalności Katedry Pedagogiki Społecznej, a dłuższy, bo 30-letni – istnienia naszego zespołu instytucjonalizującego powstanie szkoły naukowej, widoczny jest udział nauczycieli akademickich naszej Katedry w życiu naukowym i uczelnianym, krajowym i międzynarodowym, co niewątpliwie świadczy o obywatelstwie pedagogów społecznych w szeroko rozumianym świecie akademickim.

* * *

Nasza szkoła naukowa jest grupą nieformalną i jako taka nie została powołana do życia przez instancję formalną, a jednak pozostawiła znaczący wkład; m.in. polska pedagogika społeczna stała się dyscypliną o światowym zasięgu. Do procesu formowania się pedagogiki społecznej (pedagogiki zmiany społecznej) w postindustrialnej rzeczywistości włączyliśmy niemałe elementy socjologii wychowania jako dziedziny socjologii szczegółowej oraz pogłębialiśmy własną specjalizację przez traktowanie jej jako spojrzenia na całą współczesną rzeczywistość przez wybrane problemy badawcze (zob. Włodarek, 1992; Kotarbiński, 1986). Tworzymy wzorce osobowe i kształty krytycznego intelektualisty na rzecz praktyki społecznej. Zostawiliśmy ślad w istniejącej, zmieniającej się rzeczywistości społecznej i naukowej w Polsce i Europie.

Bibliografia

- Ben-David J., 1971: *The Scientist's Role In Society. A Comparative Study.* New Jersey.
- Halliday T., Janowitz M., eds., 1992: *Sociology and Publics. The forms and fates of disciplinary organization.* Chicago.

- Kotarbiński T., 1986: *Myśli o ludziach i ludzkich sprawach*. Wrocław.
- Kraśko N., 1996: *Instytucjonalizacja socjologii w Polsce 1920–1970*. Warszawa.
- Mucha J., 1998: *Instytucjonalizacja w socjologii*. W: *Encyklopedia socjologii*. T. 1. Warszawa.
- Niezgoda M., 2002: *Szkola i solaryzacja*. W: *Encyklopedia socjologii*. T. 4. Warszawa.
- Suchodolski B., 1987: *Opinia o działalności naukowej i dydaktycznej doc. dr hab. Andrzeja Radziejewicz-Winnickiego w związku z wystąpieniem Wydziału Pedagogiki i Psychologii UŚL o nadanie tytułu profesora*. Warszawa.
- Syrek E., 1995: *Wzór demokracji jako wyzwanie dla pedagogów*. *Demokracja potrzebuje obywateli*. „Chowanna”, T. 2 (5).
- Syrek E., Roter A., oprac., 2005: *Andrzej Radziejewicz-Winnicki. Twórczość naukowa, bibliografia prac, działalność badawcza, praca dydaktyczna w latach 1970–2005*. Katowice.
- Szacki J., 1975: *O szkołach naukowych (zarys problematyki)*. „Studia Socjologiczne”, nr 4.
- Włodarek J., 1992: *Socjologia wychowania w Polsce. Rozwój problematyki i badań w latach 1928–1988*. Poznań.

Ewa Syrek